

SĄDOWNICTWO POLUBOWNE A SĄDY PAŃSTWOWE

wobec zasady nieingerencji
sądu państwowego w działalność
sądu polubownego i jego skład

Marcin Orecki

SĄDOWNICTWO POLUBOWNE A SĄDY PAŃSTWOWE

wobec zasady nieingerencji
sądu państwowego w działalność
sądu polubownego i jego skład

Marcin Orecki

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 21 maja 2019 r.

Recenzent

Dr hab. Tadeusz Zembrzuski

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Hanna Kolenkiewicz

Opracowanie redakcyjne

Dagmara Wachna

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni


SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-646-2

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

moim Rodzicom

SPIS TREŚCI

| | |
|---|-----------|
| Wykaz skrótów | 13 |
| Wprowadzenie..... | 17 |
| Rozdział I | |
| Problematyka wzajemnych relacji i stosunków między sądem polubownym a sądem państwowym | 21 |
| 1. Rys historyczny oraz rozwój sądownictwa polubownego względem sądownictwa państwowego – między konkurencją a współpracą..... | 22 |
| 2. Teorie arbitrażu – zagadnienia węzłowe | 35 |
| 3. Możliwa systematyka oraz kryteria podziału wzajemnych relacji i stosunków między sądownictwem polubownym a sądem państwowym..... | 44 |
| 4. Sądownictwo polubowne a Konstytucja RP | 52 |
| 5. Sądownictwo polubowne w systemie postępowania cywilnego..... | 61 |
| 6. Wzajemne relacje i stosunki sądu państwowego i sądu polubownego | 66 |
| 6.1. Kryterium przedmiotowe | 73 |
| 6.2. Kryterium temporalne | 74 |
| 6.3. Kryterium procesowe | 75 |
| 6.4. Kryterium funkcjonalne | 77 |
| 6.5. Kryterium podmiotowe..... | 80 |
| 6.6. Relacje między sądem polubownym i sądem państwowym a obowiązki uczestników postępowania przed sądem polubownym | 80 |

| | |
|--|----|
| 7. Relacja trójstronna między sądem państwowym, instytucją arbitrażową a sądem polubownym | 84 |
|--|----|

Rozdział II

| | |
|--|-----------|
| Zasada nieingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego i jego skład | 91 |
| 1. Wprowadzenie | 91 |
| 2. Zasada nieingerencji wprowadzona do prawa modelowego UNCITRAL z 1985 r. | 95 |
| 3. Terminologia – ingerencja, nadzór, kontrola, pomoc, asysta | 103 |
| 4. Zasada nieingerencji w wybranych prawach arbitrażowych i orzecznictwie | 116 |
| 5. Wpływ ingerencji sądu państwowego na podstawowe cechy sądownictwa polubownego | 130 |
| 5.1. Ingerencja sądu państwowego a sprawność i efektywność postępowania przed sądem polubownym | 132 |
| 5.2. Ingerencja sądu państwowego a koszty postępowania przed sądem polubownym | 136 |
| 5.3. Ingerencja sądu państwowego a poufność postępowania przed sądem polubownym | 138 |
| 5.4. Ingerencja sądu państwowego w skład sądu polubownego a fachowość postępowania przed sądem polubownym | 141 |
| 6. Granica między dopuszczalną a niedopuszczalną interwencją sądu państwowego w działalność i skład sądu polubownego | 142 |

Rozdział III

| | |
|--|------------|
| Autonomia stron i jej granice w kształtowaniu przez strony zapisu na sąd polubowny relacji między sądem państwowym i sądem polubownym | 145 |
| 1. Wstęp | 145 |
| 2. Ustalenie relacji między sądem polubownym a sądem państwowym poprzez wybór miejsca arbitrażu (<i>lex loci arbitri</i>) | 147 |

| | |
|---|-----|
| 3. Ustalenie relacji między sądem polubownym a sądem państwowym poprzez modyfikację przepisów dyspozycyjnych prawa miejsca arbitrażu oraz dodatkowe postanowienia umowne rozszerzające bądź ograniczające uprawnienia sądu państwowego..... | 154 |
| 4. Granice autonomii woli stron zapisu na sąd polubowny w ustalaniu konkretnego sądu państwowego do podejmowania interwencji wobec sądu polubownego..... | 166 |
| 4.1. Zagadnienia węzłowe zapisu na sąd polubowny i umowy jurysdykcyjnej | 171 |
| 4.2. Umowy procesowe i ich wpływ na relacje między sądem państwowym i sądem polubownym w ramach postępowania przed sądem polubownym | 177 |
| 5. Konflikt między umową jurysdykcyjną a zapisem na sąd polubowny jako skutek autonomii woli stron | 182 |
| 6. Zasada tzw. przychylności arbitrażowi (zasada sprzyjania arbitrażowi) | 193 |
| 7. Kierunki rozwoju autonomii woli stron oraz tzw. przychylności arbitrażowi – uwagi krytyczne | 200 |

Rozdział IV

Interwencja sądu państwowego na etapie poprzedzającym i w momencie wszczęcia postępowania przed sądem

| | |
|---|-----|
| polubownym | 209 |
| 1. Uwagi wstępne | 209 |
| 1.1. Wybór kryterium temporalnego czynności sądu państwowego wobec sądu polubownego..... | 209 |
| 1.2. Moment wszczęcia postępowania przed sądem polubownym | 210 |
| 2. <i>Anti-arbitration injunction</i> | 216 |
| 2.1. <i>Anti-arbitration injunctions</i> wydawane przez sądy państwowe | 218 |
| 2.2. <i>Anti-suit injunctions</i> wydawane przez sądy państwowe w celu udzielenia pomocy sądowi polubownemu | 224 |
| 2.3. <i>Anti-suit injunctions</i> wydawane przez sądy polubowne | 225 |

| | |
|---|-----|
| 3. <i>Pro-arbitration orders</i> | 226 |
| 4. Zabezpieczenie roszczeń objętych zapisem na sąd polubowny..... | 230 |
| 5. Zawezwanie do próby ugodowej w sprawie objętej zapisem na sąd polubowny..... | 249 |
| 6. Ocena właściwości sądu polubownego, w tym zapisu na sąd polubowny..... | 266 |
| 6.1. Badanie właściwości sądu polubownego (tzw. zasada <i>kompetenz-kompetenz</i>) – zagadnienia węzłowe | 267 |
| 6.2. Powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia zapisu na sąd polubowny..... | 275 |
| 6.3. Ocena zapisu na sąd polubowny przez sąd państwowy wobec podniesienia zarzutu zapisu | 281 |
| 7. Wpływ sądu państwowego na skład sądu polubownego.... | 300 |
| 7.1. Powołanie arbitra przez sąd państwowy..... | 303 |
| 7.2. Wyłączenie i odwołanie arbitra..... | 312 |
| 7.2.1. Wyłączenie arbitra przez sąd państwowy | 313 |
| 7.2.2. Odwołanie arbitra przez sąd państwowy | 317 |
| 7.3. Ustalenie przez sąd państwowy wynagrodzenia arbitrów i wydatków podlegających zwrotowi..... | 318 |

Rozdział V

Interwencja sądu państwowego na etapie postępowania

| | |
|---|-----|
| przed sądem polubownym | 319 |
| 1. Wstęp..... | 319 |
| 2. Nadanie wykonalności tymczasowemu zabezpieczeniu wydanemu przez sąd polubowny..... | 321 |
| 3. Przeprowadzenie przez sąd państwowy dowodu lub dokonanie innej czynności w drodze pomocy prawnej | 325 |
| 3.1. Przesłanki warunkujące udzielenie pomocy sądowej.... | 339 |
| 3.1.1. Ocena zapisu na sąd polubowny jako kwestia wstępna udzielenia pomocy prawnej | 339 |
| 3.1.2. Brak możliwości przeprowadzenia przez sąd polubowny czynności..... | 344 |
| 3.1.3. Zgodność z prawem czynności objętej wnioskiem..... | 346 |

| | |
|---|------------|
| 3.1.4. Możliwość oceny zasadności przeprowadzenia dowodu | 348 |
| 3.1.5. Pomoc sądowi polubownemu zlokalizowanemu w państwie sądu udzielającego pomocy | 351 |
| 3.2. Zakres czynności sądu państwowego w ramach pomocy udzielanej sądowi polubownemu..... | 352 |
| 3.2.1. Pomoc w przeprowadzeniu dowodu | 352 |
| 3.2.2. Pomoc prawna w przeprowadzeniu innej czynności – pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego | 355 |
| 3.2.3. Pomoc prawna w przeprowadzeniu innej czynności – inne przykłady czynności..... | 361 |
| 4. Pytanie prawne skierowane do sądu państwowego (<i>determination of preliminary point of law</i>) na gruncie angielskiego prawa arbitrażowego | 362 |
| 5. Uprawnienie sądu państwowego do przedłużenia terminu na wszczęcie postępowania przed sądem polubownym..... | 364 |
| 6. Połączenie dwóch lub większej liczby postępowań przed sądem polubownym w jedno postępowanie wraz z zarządzeniem interwencji lub dołączenia osób trzecich do toczącego się postępowania | 365 |
| Podsumowanie | 371 |
| Bibliografia..... | 389 |

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- austriacki ZPO – Zivilprozessordnung (austriacki kodeks postępowania cywilnego)
- CPC – Code de procédure civile (francuski kodeks postępowania cywilnego)
- EKPCz – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284)
- FAA – The Federal Arbitration Act (amerykański federalny akt arbitrażowy)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- Konwencja europejska – Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzona w Genewie 21.04.1961 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270)
- Konwencja nowojorska – Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9 poz. 41)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)

- k.p.c. z 1930 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 651 ze zm.)
- PILA – Private International Law Act 1987 (szwajcarskie prawo prywatne międzynarodowe)
- rozporządzenie nr 44/2001 – rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 12, s. 1, ze zm.)
- rozporządzenie nr 1215/2012 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
- ZPO – Zivilprozessordnung (niemiecki kodeks postępowania cywilnego)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

- ONSAiWSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
- OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
- OSNC-ZD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Zbiór Dodatkowy
- OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
- PiP – Państwo i Prawo
- PPC – Polski Proces Cywilny
- PPH – Przegląd Prawa Handlowego
- PS – Przegląd Sądowy

Inne

| | |
|-----------|--|
| IBA | - International Bar Association (międzynarodowe stowarzyszenie prawników) |
| ICC | - International Chamber of Commerce (Międzynarodowa Izba Handlu) |
| KIG | - Krajowa Izba Gospodarcza w Warszawie |
| NSA | - Naczelny Sąd Administracyjny |
| SA | - Sąd Apelacyjny |
| SN | - Sąd Nawyższy |
| SCC | - Stockholm Chamber of Commerce (Sztokholmska Izba Handlu) |
| SO | - Sąd Okręgowy |
| TK | - Trybunał Konstytucyjny |
| TS | - Trybunał Sprawiedliwości |
| UNICITRAL | - United Nation Commission on International Trade Law (komisja ONZ do spraw międzynarodowego prawa handlowego) |

WPROWADZENIE

Największym paradoksem arbitrażu jest to, że szuka pomocy i współpracy sądów państwowych, od których jednocześnie próbuje się wyzwolić¹.

O ile sądy państwowe mogą istnieć bez arbitrażu, o tyle arbitraż nie może funkcjonować prawidłowo bez sądów państwowych.

Przedmiotem monografii jest problematyka relacji między sądownictwem polubownym a sądem państwowym, analizowana w kontekście zasady nieingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego i jego skład², która, jak do tej pory, nie była przedmiotem odrębnych rozważań w polskiej doktrynie. Pojawiły się pojedyncze publikacje odnoszące się bądź w ogólności do relacji sądownictwa państwowego i sądownictwa polubownego, bądź to do pomocy sądu państwowego w zakresie zabezpieczenia dochodzonych przed sądem polubownym roszczeń lub pomocy prawnej przy przeprowadzaniu postępowania dowodowego. Ukazały się ponadto także opracowania dotyczące konsty-

¹ J. Paulsson, *Arbitration in Three Dimensions*, „LSE Legal Studies Working Paper” 2010, no. 1, <http://ssrn.com/abstract=1536093> (dostęp: 1.04.2019 r.), s. 2.

² W monografii pojęcie „sąd państwowy” oznacza organ władzy sądowniczej. Pojęcia „sąd polubowny”, „sąd arbitrażowy”, „zespół orzekający” i „trybunał arbitrażowy” oznaczają podmiot powołany na mocy zapisu na sąd polubowny lub odrębnej umowy i są stosowane zamiennie, podobnie jak terminy „sądownictwo polubowne” oraz „sądownictwo arbitrażowe”. Należy nadmienić, że zgodnie z tradycją polskiego języka prawnego należałoby się posługiwać jedynie terminami „sąd polubowny” oraz „sądownictwo polubowne”.

tucyjności sądownictwa polubownego (analiza zagadnienia dotyczącego miejsca sądu polubownego w wymiarze sprawiedliwości). Monografie poświęcone sądownictwu polubownemu jedynie sygnalizują problematykę będącą przedmiotem niniejszej książki. Z kolei w doktrynie obcej wskazano, że dotychczas zbyt dużo uwagi poświęcono problematyce skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego w porównaniu do pozostałych czynności sądu państwowego podejmowanych względem sądu polubownego³.

Prezentowana monografia jest próbą wypełnienia tej luki w polskim piśmiennictwie oraz zwrócenia uwagi na niezwykle ważkość problematyki relacji między sądem polubownym a sądem państwowym. Stanowi ona skróconą wersję rozprawy doktorskiej napisanej w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk pod kierunkiem prof. dr. hab. Tadeusza Wiśniewskiego. Autor pragnie podziękować Profesorowi za nieocenioną pomoc i wsparcie udzielone w trakcie przygotowywania rozprawy. Podziękowania kieruję również do recenzentów rozprawy – prof. dr. hab. Karola Weitza oraz dr. hab. prof. nadzw. Andrzeja Torbusa za cenne uwagi i komentarze.

Za podjęciem tematyki relacji między sądem polubownym a sądem państwowym przemawia walor praktyczny zagadnienia. Określenie ram, w jakich sąd państwowy może i powinien wspomagać sąd polubowny oraz ingerować w sądownictwo polubowne, jest istotne z punktu widzenia efektywności i sprawności postępowania przed sądem polubownym oraz prawidłowego wypełniania przez sądy państwowe obowiązków nałożonych na nie przez prawo arbitrażowe.

Poza zainteresowaniem autora pozostają relacje między sądem państwowym a sądownictwem polubownym na etapie postarbitrażowym, w tym w szczególności problematyka skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, co jest już przedmiotem obszernej literatury. Pominęto

³ J. Paulsson, *Interference with National Courts* [w:] *The Leading Arbitrator's Guide to International Arbitration*, eds. L.H. Newman, R.D. Hill, JurisNet, LLC 2008, s. 119; G. Carbone, *The Interference of the Court of the Seat with International Arbitration*, „Journal of Dispute Resolution” 2012/1, s. 219.

również zagadnienia związane z wpływem ogłoszenia upadłości czy też wszczęcia postępowań restrukturyzacyjnych względem podmiotów będących stroną zapisu na sąd polubowny⁴. Mimo że w związku z ogłoszeniem upadłości może pojawić się problematyka ingerencji sądu państwowego w postępowanie przed sądem polubownym z udziałem upadłego, nie będzie to, co do zasady, postępowanie incydentalne i nakierowane na wsparcie postępowania przed sądem polubownym. Wręcz przeciwnie, ingerencja sądu państwowego będzie wiązać się z zabezpieczeniem interesów wierzycieli, a samo ogłoszenie upadłości może prowadzić do zawieszenia postępowania przed sądem polubownym albo nawet do jego umorzenia.

Z opracowania zostały również wyłączone zagadnienia dotyczące skutków przekroczenia dopuszczalnej interwencji, dokonania niedopuszczalnej interwencji (w tym analiza interwencji jako nadużycia władzy sędziowskiej oraz samowoli sędziowskiej⁵) oraz podstaw ewentualnej odpowiedzialności państwa za nieuprawnione interwencje sądu państwowego w działalność i skład sądu polubownego, zarówno w ramach prawa krajowego (przykładowo prawa polskiego), jak i w ramach międzynarodowego prawa publicznego⁶ (instytucja *denial of justice*⁷ czy też

⁴ Por. M. Bieniak, *Sąd polubowny a postępowanie upadłościowe* [w:] *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski i in., Warszawa 2010, s. 242 i n.; M. Porzycki, *Upadłość strony postępowania arbitrażowego* [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2010, s. 203 i n.

⁵ S. Dąbrowski, A. Łazarska, *Nadużycie władzy sędziowskiej*, PPC 2012/1, s. 21.

⁶ R. Garnett, *National Court Intervention in Arbitration as an Investment Treaty Claim*, „International & Comparative Law Quarterly” 2011/60, s. 485 i n.; F. Francioni, *Access to Justice, Denial of Justice and International Investment Law*, „The European Journal of International Law” 2009/20 (3), s. 731; G. Carbone, *The Interference of the Court...*, s. 237.

⁷ Z. Douglas, *International Responsibility for Domestic Adjudication: Denial of Justice Deconstructed*, „International and Comparative Law Quarterly” 2014, <https://www.matrixlawinternational.com/wp-content/uploads/2014/09/Denial-of-Justice.pdf> (dostęp: 1.04.2019 r.), s. 13–18; J. Paulsson, *Denial of Justice in International Law*, Cambridge University Press 2005, s. 109; Jan de Nul N.V. and Dredging International N.V. v. Arab Republic of Egypt, ICSID Case no. ARB/04/13, 6.11.2008, <https://www.italaw.com/cases/587> (dostęp: 1.04.2019 r.), § 255–261; Toto Costruzioni Generali S.p.A. v. the Republic of Lebanon, ICSID Case No. ARB/07/12, wyrok w sprawie jurydykcji z 11.09.2009 r., <https://www.italaw.com/cases/1108> (dostęp: 1.04.2019 r.), § 164.

tw. *judicial expropriation*⁸). Z kręgu zainteresowań usunięto również zagadnienie wpływu immunitetów (w tym w szczególności immunitetów państwa⁹) na uprawnienia sądu państwowego do interwencji w działalność sądu polubownego i jego skład.

Należy dodać, że analizując wybrany temat, nie sposób pominąć teoretycznych rozważań dotyczących sądownictwa polubownego oraz znacznej części instytucji arbitrażowych, takich jak np. badanie właściwości sądu polubownego, udzielanie zabezpieczenia roszczeń objętych zapisem na sąd polubowny, nominacja czy odwołanie arbitrów. Jednak autor pragnie podkreślić, że mając na uwadze ramy niniejszej pracy, jak i jej cel nie będzie to analiza szczegółowa, co może sprawiać wrażenie pewnej powierzchowności. Prezentacja wskazanych instytucji zostanie dokonana wyłącznie z perspektywy relacji między sądownictwem polubownym a sądem państwowym, w pozostałym zaś zakresie czytelnik zostanie odesłany do literatury szczegółowo opisującej daną instytucję.

⁸ M. Sattorova, *Denial of Justice Disguised? Investment Arbitration and the Protection of Foreign Investors from Judicial Misconduct*, „International & Comparative Law Quarterly” 2012/61, s. 234–235; C. Greenwood, *State Responsibility for the Decisions of National Courts* [w:] *Issues of State Responsibility Before International Judicial Institutions*, eds. M. Fitzmaurice, D. Sarooshi, Hart Publishing 2004, s. 55–73; B. Demirkol, *Judicial Acts and Investment Treaty Arbitration*, Cambridge 2018; S.M. Fallah, *Judicial Expropriations in International Investment Law*, exposé 2017, https://ssc-rechtswissenschaften.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/s_rechtswissenschaft/Doktoratsstudium_PhD/Expose1/Voelkerrecht/Judicial_Expropriations_in_International_Investment_Law.pdf (dostęp: 1.04.2019 r.); A. Mourre, *Expropriation by Courts: Is it Expropriation or Denial of Justice?*, „Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: the Fordham Papers” 2011; M. Sattotova, *Judicial Expropriation or Denial of Justice? A note on Saipem v. Bangladesh*, „International Law Review” 2010, vol. 2 (35).

⁹ T.H. Cheng, I. Entchev, *State Incapacity and Sovereign Immunity in International Arbitration*, „Singapore Academy of Law Journal” 2014/26, s. 942.

Rozdział I

PROBLEMATYKA WZAJEMNYCH RELACJI I STOSUNKÓW MIĘDZY SĄDEM POLUBOWNYM A SĄDEM PAŃSTWOWYM

Rozważania nad wzajemnymi relacjami i stosunkami między sądem polubownym, czy też szerzej – sądownictwem polubownym¹, a sądem państwowym należy rozpocząć od przedstawienia ogólnego zarysu historii arbitrażu oraz koncepcji teoretycznych tej instytucji. Na wstępie jednak trzeba zastrzec, że przedstawiony rys historyczny arbitrażu nie pretenduje do bycia wyczerpującym, a ogranicza się jedynie do wskazania tendencji i zjawisk istotnych dla relacji między sądem państwowym i polubownym. Jednocześnie zaniechano szczegółowego opisywania dotychczasowych teorii arbitrażu, ponieważ było to już przedmiotem zainteresowania polskiej doktryny². Podstawę teoretyczną instytucji arbitrażu opisano w zakresie niezbędnym dla celów niniejszej analizy.

¹ Por. uwagi w dalszej części monografii.

² A. Szumański, *Pojęcie, rodzaje i charakter prawny arbitrażu handlowego* [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 8..., s. 39–42; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 29–48; J. Zrałek, *Znaczenie miejsca arbitrażu w erze globalizacji postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2017, s. 1–24.

1. Rys historyczny oraz rozwój sądownictwa polubownego względem sądownictwa państwowego – między konkurencją a współpracą

Arbitraż nie jest odkryciem czasów najnowszych. Instytucja sądownictwa polubownego znana była już starożytnym³, zarówno w zakresie rozstrzygania sporów międzypaństwowych (obecnie powiedzielibyśmy – na poziomie prawa międzynarodowego publicznego)⁴, jak i sporów prywatnych (rozstrzyganie sporów prywatnych w ramach państwa lub jednostki organizacyjnej danej społeczności między podmiotami prywatnymi). Niektórzy autorzy sugerują, że pierwszym arbitrem był król Salomon rozstrzygający słynny spór dwóch kobiet o dziecko⁵ (gdy każda z kobiet twierdziła, że jest matką dziecka, król nakazał rozciąć dziecko na pół i dać każdej z nich „połowę” dziecka. Gdy usłyszała to jedna z kobiet, krzyknęła, żeby tego nie robił i oddał całe dziecko drugiej kobiecie. Król Salomon rozstrzygnął w ten sposób, że prawdziwą matką dziecka jest kobieta, która chciała oddać dziecko, żeby je ocalić)⁶.

³ E.S. Wolaver, *The Historical Background of Commercial Arbitration*, „University of Pennsylvania Law Review” 1934/83 (132), s. 132; S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 9; S. Lembo, *The 1996 UK Arbitration Act and the UNICTRAL Model Law – A Contemporary Analysis*, Phd Thesis on „Internal and International Arbitration Law” XXI Cycle, Rome 2010, <http://eprints.luiss.it/694/1/lembo-20100713.pdf> (dostęp: 1.04.2019 r.), s. 19; M.L. Chang, *Harmonisation of Procedural Law in International Commercial Arbitration*, Phd thesis, University of Stirling 2009, <http://eprints.luiss.it/694/1/lembo-20100713.pdf> (dostęp: 1.04.2019 r.), s. 2.

⁴ H.S. Fraser, *Sketch of the History of International Arbitration*, „Cornell Law Review” 1926/11 (179), s. 186.

⁵ F.D. Emerson, *History of Arbitration Practice and Law*, „Cleveland State Law Review” 1970/19 (155), s. 155; W.W. Park, *Private Adjudicators and the Public Interest: The Expanding Scope of International Arbitration*, „Brooklyn Journal of International Law” 1986/XII (3), s. 629.

⁶ Stary Testament, I Księga Królewska, 3, 1–28. Jak jednak widać już na tym przykładzie, granica między sądem polubownym a sądem państwowym w początkach rozwoju arbitrażu nie była jasna, ponieważ król Salomon, pomimo sprawiedliwego rozstrzygnięcia sporu na podstawie zasad słuszności, reprezentował władzę. Zatem można twierdzić, że był to raczej sąd państwowy, a nie sąd polubowny.

Jak się wskazuje, arbitraż jako sposób rozwiązywania sporów był znany zarówno rozwiniętym, jak i prymitywnym społecznościom i grupom społecznym starożytności. Arbitraż stosowany był w antycznej Grecji⁷, w imperium Rzymskim⁸, przez fenickich kupców, jak i karawaniarzy w czasach Marko Polo⁹. Podkreśla się, że ideą arbitrażu było rozstrzygnięcie sporów przez najbardziej doświadczonych członków danej społeczności lub grupy, których orzeczenia były dobrowolnie akceptowane i wykonywane na mocy autorytetu tych osób¹⁰. A.W. Wiśniewski sugeruje, że arbitraż jest instytucją starszą niż państwo i sądownictwo państwowe¹¹. Niewątpliwie na pierwotnym etapie rozwoju państwa prawa trudno wyznaczyć linię demarkacyjną między arbitrażem a sądem państwowym czy też królewskim (pochodzącym od władcy), a tym bardziej ocenić relacje między tymi instytucjami. W pewnym sensie uzupełniały się one lub istniały niezależnie od siebie, choć władza zawsze próbowała zachować część kontroli nad arbitrażem. Nie budzi wątpliwości tendencja do skupienia władzy sądowniczej – *iuris dictio* – w sądach, które znajdowały się w rękach władcy oraz państwa¹².

Dopiero druga połowa XIX w. przyniosła znaczny rozwój arbitrażu. Opisując arbitraż w literaturze, najczęściej sięga się do stowarzyszeń kupieckich, które posługiwały się własnymi kodeksami i regułami – *lex mercatoria* (samoregulacja zmierzająca do emancypacji sądownictwa polubownego względem nadzoru sądownictwa państwowego)¹³. W ten

⁷ R.B. Bilder, *Adjudication: International Arbitral Tribunals and Courts* [w:] *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*, ed. I.W. Zartman, rev. ed., United States Institute of Peace 2007, s. 200.

⁸ S. Marful-Sau, *Can International Commercial Arbitration be Effective Without National Courts? A Perspective of Courts Involvement in International Commercial Arbitration*, University of Dundee 2009, https://m.box.com/shared_item/https%3A%2F%2Fuod.box.com%2Fs%2Fz70uzokg4k0libm402mxzjvjplo0pf (dostęp: 1.04.2019 r.), s. 8; F.T.F. Jalet, *Judicial Review of Arbitration the Judicial Attitude*, „Cornell Law Review” 1960/45 (519), s. 519.

⁹ F.D. Emerson, *History of Arbitration...*, s. 156.

¹⁰ J. Paulsson, *The Idea of Arbitration*, Oxford 2013, s. 1; T. Wardyński, *Kilka uwag o istocie arbitrażu* [w:] *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego...*, s. 106.

¹¹ A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 32.

¹² Podobnie A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 32.

¹³ E.S. Wolaver, *The Historical...*, s. 133; A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż...*, s. 32. Korzenie prawa kupieckiego sięgają według niektórych autorów znaczenie głębiej,

Marcin Orecki – doktor nauk prawnych, adwokat; absolwent studiów LL.M. o specjalizacji rozwiązywanie sporów międzynarodowych, organizowanych przez Graduate Institute of International and Development Studies (IHEAD) oraz Uniwersytet w Genewie; autor publikacji z zakresu procedury cywilnej, międzynarodowego i europejskiego prawa procesowego cywilnego, prawa prywatnego międzynarodowego, arbitrażu handlowego i inwestycyjnego, a także prawa cywilnego i budowlanego.

Zasada nieingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego i jego skład nie może wprowadzać domniemania, że każda taka ingerencja jest nieuprawniona, ponieważ sądy państwowe powinny podejmować konieczne kroki w celu nadania efektywności i skuteczności arbitrażowi i autonomii woli stron.

W książce przedstawiono:

- przesłanki i kryteria rozróżnienia między dopuszczalną a niedopuszczalną interwencją sądu państwowego w działalność i skład sądu polubownego;
- kwestię autonomii stron w kształtowaniu zapisu na sąd polubowny, a także jej granic;
- zasadę sprzyjania arbitrażowi wraz ze wskazaniem kierunków rozwoju i uwagami krytycznymi;
- zagadnienie interwencji sądu państwowego zarówno na etapie poprzedzającym, jak i w momencie wszczęcia postępowania oraz w trakcie postępowania przed sądem polubownym;
- wpływ ingerencji sądu państwowego na przymioty sądownictwa polubownego.

Publikacja jest przeznaczona dla adwokatów, radców prawnych, sędziów oraz przedsiębiorców zaangażowanych w spory rozstrzygane przed sądami polubownymi. Może być przydatna także pracownikom naukowym.



ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8160-646-2

